

Dr. İsmail KILLIOĐLU

AHLÂK-HUKUK İLİŞKİSİ

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER.....	3
ÜÇÜNCÜ BASIM İÇİN SUNUŞ.....	15
ÖNSÖZ.....	19
KISALTMALAR.....	23
GİRİŞ: SORUNUN ORTAYA KONULUŞU VE ÖNEMİ	25
BİRİNCİ BÖLÜM: İNSAN VE DEĞER TEORİSİ.....	37
A. İNSANIN VARLIK YAPISI.....	37
I. GENEL OLARAK İNSAN SORUNU	37
II. İNSANIN VARLIK YAPISINA İLİŞKİN TEORİLER.....	42
1. YARADILIŞ TEORİSİ	42
2. “HOMO RATIONALİS” TEORİSİ.....	43
a) Sokrates’te İnsan.....	44
b) Platon’da İnsan.....	44
c) Stoacılar’da İnsan	45
3. “HOMO FABER” TEORİSİ	47
4. “PANROMANTİK” VE “HOMO NATÜRALİST” TEORİ	48
a) “Panromantik” Görüş.....	48
b) “Homo Naturalis” Görüşü	49
5. BU GÖRÜŞLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ.....	49
6. “TİNSEL VARLIK – GEİST” TEORİSİ (<i>Scheler’in Görüşü</i>).....	49
a) Genel Olarak.....	49
b) İnsan Kavramının İki Anlamı	51
c) Ruhsal Hayatın Kademeleri.....	55
aa) Duyu-Tepisi veya İçtepi (İmpulsion)	55
bb) İçgüdü (<i>İnsiyak = Instinct</i>).....	55
cc) “Associatif Hafıza”.....	56
dd) Pratik Zeka (<i>İntelligence</i>)	56
d) Geist’in Temellendirilmesi.....	57
aa) Hayatı Yadsıyan Olarak Geist.....	57
bb) Tin (Geist) ve İdeation	58

cc) Tin'in Yeni Metafiziği (<i>Felsefi Antropoloji</i>).....	58
B. TİNSEL VARLIK OLARAK İNSAN.....	61
I. FELSEFE VE DEĞER TEORİSİ.....	61
1. Felsefe ve Değer.....	61
2. Değer Felsefesi (<i>Axiologie</i>).....	64
a) Değerin Ortaya Konuluşu: Kant.....	64
b) Değerin Temellendirilmesi.....	66
aa) Brentano.....	66
bb) Meinong.....	69
cc) Husserl.....	69
3. Değerlerin Sıra Düzeni (<i>Hiérarchie</i>).....	72
a) Scheler'in Değerler Teorisi.....	72
b) Scheler'de Değer Sıradüzeni Özellikleri.....	73
aa) Sürekli Olma.....	73
bb) Bölünmezlik.....	73
cc) Salt Olma.....	74
II. İNSAN VE DEĞER İLİŞKİSİ.....	75
1. Genel Olarak.....	75
2. Değerlerin Önemi.....	78
a) Değerlerin Bireysel Hayatta Önemi.....	78
b) Değerlerin Toplumsal Hayatta Önemi.....	82
3. Değer Yargıları.....	83
a) Genel Olarak.....	83
b) Değer Yargıları Teorileri.....	84
aa) Eleştiri Teorisi.....	84
bb) Psikolojik Teori.....	85
c) Değer Yargıları ve Değişkenlik Sorunu.....	86
d) Değer Yargılarının Değişkenlik Nedenleri.....	87
aa) Objeye Ayrılığı.....	87
bb) Değer İmajının Aynı Olmaması.....	87
cc) Ortam ve Kültür Olgularında Değişme.....	87
dd) Değer Yetisinin Aynı Oranda Gelişmemesi.....	88
ee) Objenin Karmaşık Oluşu.....	88

---

ff) Değer Yargılarının Formüle Dönüştürülme Güçlüğü	88
4. Değerin Unsurları	89
a) Gerçek Veri.....	89
b) Aşkın Objeler.....	89
c) Süje	90
5. Değerin Nitelikleri.....	91
a) Değer Yaşantısı.....	91
b) Değer Özelliği	91
c) Değer Yönü.....	92
6. Değer Türleri	93
a) İçerik Yönünden Değerler	93
aa) İçkin Değerler (<i>Les Valeurs Immanentes</i>).....	93
bb) Aşkın Değerler (<i>Les Valeurs Transcendantes</i>)	93
cc) Normatif Değerler	94
b) Sıradüzeni (<i>Hiéarchie</i>) Bakımından Değerler.....	94
c) Hazzı ve Arzu Edilmeyi Ölçülen Değer Ayrımı.....	94
d) “Tanımlanamaz” Olarak Değer ve Moore’un Eleştirisi	95
aa) Moore’un Değer Anlayışı.....	95
bb) Moore’un Eleştirisi	96
7. Değer Türlerinin Eleştirisi ve Değer Objektifliğinin Temellendirilmesi	97
a) Değer Türlerinin Genel Eleştirisi.....	97
b) Katkılarına Göre Değer Ayrımının Eleştirisi	99
c) Değer Objektifliğine Karşıt İki Görüşün Eleştirisi	100
aa) Değer Rölativizminin Eleştirisi	100
bb) Pozitivizmin Eleştirisi	101
d) Değer Objektifliğinin Temellendirilmesi.....	101
aa) Fenomenolojik Temellendirme.....	101
bb) Ontolojik Temellendirme	102
cc) Kültür Felsefesiyle İlgili Temellendirme.....	103
8. Değerlerin Sıradüzeni (<i>Hiéarchie</i>).....	103
a) Değerler Düzeni Kutuplu Bir Yapıya Sahiptir	104
b) Değerler Düzeni Kademeli Yapıdadır	104

III. EYLEM, ÖZGÜRLÜK VE DEĞER İLİŞKİSİ.....	105
1. EYLEM VE DEĞER İLİŞKİSİ	105
a) Genel Olarak Eylem	105
b) Eylem ve Değer	106
c) Eylemin Aşamaları	107
aa) Amaç Kavramı	107
bb) Tutum Alma	107
cc) Karar	108
dd) Uygulama	108
d) Eylem ve Hukukî Değerlendirme	108
2. Özgürlük ve Değer İlişkisi	108
a) Genel Olarak Özgürlük	108
aa) Epikuros'ta Özgürlük Anlayışı	109
bb) Cournot'da Özgürlük Anlayışı	110
cc) Spinoza'da Özgürlük Anlayışı.....	110
dd) Schelling'de Özgürlük Anlayışı	110
b) Etik Değer Olarak Özgürlük	110
c) Özgürlük Çeşitleri	111
aa) Dış Özgürlük.....	112
bb) İç Özgürlük.....	113
3. İrade Özgürlüğü	113
4. İrade Özgürlüğünün Gelişimi	114
a) İrade Özgürlüğünün Teorik Tartışılması	116
aa) Aristoteles	116
bb) Stoacılar.....	117
cc) Hobbes	117
dd) Kant ve Yeni-Kantçılar.....	118
aaa) Kant'ta İrade Özgürlüğü	118
bbb) Windelband'ta İrade Özgürlüğü	120
ccc) Hartmann'da İrade Özgürlüğü.....	121
b) İrade Özgürlüğünün İlke Bakımından Tartışılması.....	121
aa) Determinizm	121
bb) Endeterminizm	125

5. İrade Özgürlüğünün Değerlendirilmesi	126
a) Genel Felsefe Açısından.....	126
b) Hukuk Felsefesi Açısından	128
İKİNCİ BÖLÜM: AHLÂK VE HUKUK TEORİSİ	133
A. AHLAK TEORİSİ.....	133
I. AHLAK KAVRAMI	133
1. Genel Olarak Ahlâk.....	133
2. Genel Felsefe Alanı İçinde Ahlâk	138
3. Ahlâk Olgusu.....	144
4. Ahlâk Yasaları.....	146
5. Ahlâk ve İnsan Hareketi	148
6. Ahlâkî Değer	151
a) Genel Olarak.....	151
b) Ahlâkî Değerin Yapısı.....	152
c) Ahlâkî Değerin İki Yönü	153
aa) Soyut Zaman Bakımından	153
bb) Somut Tarihi Zaman ya da Süre (<i>durée</i>) Bakımından	153
d) Ahlâkî Hareketlerde Değerin Özellikleri.....	153
II. DÜNYA GÖRÜŞÜ AÇISINDAN AHLÂK.....	156
1. Dilthey'in Dünya Görüşü Ayrımı.....	156
a) Naturalist-Materyalist Dünya Görüşleri	157
b) Objektif-İdealist Dünya Görüşleri	157
c) Sübjektif-İdealist Dünya Görüşleri.....	157
2. Dilthey'in Ahlâk Sınıflaması.....	158
3. Ahlâk Teorileri Ayrımı.....	158
III. AŞKIN AHLÂK TEORİLERİ.....	159
1. Genel Olarak	159
2. Platonun Ahlâkı.....	160
3. Aristoteles Ahlâkı.....	163
4. Stoacı Ahlâk	165
5. Genel Eleştiri.....	167
IV. NATURALİST AHLÂKLAR.....	169
1. Genel Olarak	169

2. Epikuros Ahlâkı.....	172
3. Faydacı Ahlâk (Utilitarisme).....	173
a) Hutcheson'un Görüşü	173
b) Bentham ve J.S. Mill'in Görüşleri.....	173
4. "Bilimsel Ahlâk"lar	176
a) Biyoloji ve Psikolojiyi Temel Alanlar	176
aa) Metchnikof'un Görüşü	176
bb) Freud'un Görüşü	176
cc) Nietzsche'nin Görüşü.....	177
b) Sosyolojiyi Temel Alanlar.....	178
aa) Levy-Bruhl'ün Görüşü	178
bb) Durkheim'in Görüşü	178
c) Çeşitli Bilimleri Temel Alanlar	179
5. Genel Eleştiri.....	179
V. EYLEMCİ VEYA FORMEL AHLÂK TEORİSİ	180
1. Genel Olarak	180
2. Kant Ahlâkı	182
a) Genel Olarak Kant Felsefesi	182
b) Kant'ın Ahlâk'ında Temel Kavramlar	186
aa) İyi İsteme (veya İstenç).....	186
bb) Ödev	189
cc) Ahlak Yasası (<i>Kategorik Emperatif</i>).....	191
i) Otonomi İlkesi.....	192
ii) Evrensellik İlkesi (Üniversalite İlkesi).....	194
iii) İnsan Kişiliğine Saygı İlkesi	195
dd) Özgürlük	195
c) Genel Eleştiri	198
VI. PERSONALİST DEĞER AHLÂKÎ.....	201
1. Genel Olarak	201
2. Max Scheler'in Değer Ahlâkı	201
a) Scheler'in Felsefesi.....	201
aa) Bilgi	201
aaa) Kişinin Oluşu Ereği.....	202

bbb) Kurtuluş ya da Erme Bilgisi	202
ccc) Pozitif Bilimlerin Bilgisi	202
bb) Kişi	202
b) Scheler'in Ahlâk Felsefesi	202
aa) Normal Olmak	204
bb) Ergin Olma	204
cc) Kendisi ve Bedeni Üzerinde Egemen Olmak	204
dd) Sorumluluk	205
3. Hartmann'da Değer Ahlâkı	205
a) Hartmann'ın Varlık Felsefesi	205
aa) Varlık Biçimleri	205
bb) Varoluş ve Öz	205
cc) Varlık Kipleri (Modus)	206
dd) Varlık Katmanları	206
b) Hartmann'ın Değer Ahlâkı	208
VII. GENEL DEĞERLENDİRME	209
B. HUKUK TEORİSİ	213
I. HUKUK KAVRAMI	213
1. Genel Olarak Hukuk	213
a) Hukukun Ortaya Konuluşu	213
aa) Nesnel Görüş	213
bb) Öznel Görüş	214
cc) İdealist Görüş	215
b) Hukuk Kavramı ve Hukuk İdesi İlişkisi	216
aa) Hukuk Kavramı	216
bb) Hukuk Kavramının A prioriliği	217
cc) Hukuk İdesi	218
dd) Hukuk İdesinin Tartışılması	219
aaa) Bireyci Görüş	220
bbb) Çoğulcu Görüş (Pluralist)	220
ee) Hukuk İdesinin İncelenmesi Yöntemi	221
aaa) Tümevarım (İnduction)	221
bbb) Tümdengelim (Deduction)	221

2. Hukukun Tanımı	222
a) Tanım Güçlüğü	222
b) Hukukun Mahiyeti.....	224
c) Hukuk Normu	227
aa) Normun Unsurları.....	228
aaa) Maddi Unsur (İçerik)	228
bbb) Tinsel Unsur (Değer).....	228
bb) Normu Açıklayan Görüşler: Hukukî ve Normativist Pozitivizm	229
aaa) Normda Form.....	230
bbb) Form-Öz İlişkisi ve Yanılgın Görüşler.....	231
ccc) Eleştirisi	233
ddd) Hukukî Realizm Akımının Yanılgısı.....	233
eee) Eleştirisi	236
d) Hukukun Kaynağı.....	237
aa) Jhering'in Mücadele Teorisinin Yetersizliği	238
bb) Duguit'nin Toplumsal Dayanışma Teorisinin Yetersizliği	240
3) Hukukun Amacı	243
a) Genel Olarak Adalet	248
b) Adaletin İçeriği	249
II. HUKUKUN NİTELİK VE FONKSİYONLARI.....	255
1. Genel Olarak	255
2. Hukukun Fonksiyonları	257
a) Düzen.....	258
aa) Toplumsal Düzen	258
bb) Hukuk Düzeni	260
cc) Hukuk Düzeni ve Zorlayıcılık	264
dd) Hukuk Düzeni ve Biçimcilik (Formalisme).....	266
ee) Hukuk Düzeninin Gerçekleştirdikleri	267
aaa) Hukuk Düzeni Güvenliği Gerçekleştirir	267
bbb) Hukuk Düzeni Barışı Gerçekleştirir	269
ccc) Hukuk Düzeni Eşitliği Gerçekleştirir.....	269
ddd) Hukuk Düzeni Özgürlüğü Gerçekleştirir.....	270

b) Hukukun Karşıladığı İhtiyaçlar	271
aa) Biyolojik ve Psikolojik İhtiyaçlar.....	272
bb) Ekonomik İhtiyaçlar.....	272
cc) Toplumdaki Güç İlişkileri	273
dd) Toplumda Yaşayan Örf ve Adetler	273
c) Hukuk ve Adalet.....	274
aa) Genel Olarak	274
bb) Adalet Türleri.....	276
aaa) Denkleştirici Adalet (Justitia Commutativa)	276
bbb) Dağıtıcı Adalet (Justitia Distributiva)	277
ccc) Hakkaniyet ve Sosyal Adalet	278
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: HUKUK VE AHLÂK İLİŞKİSİ.....	281
A. HUKUK VE AHLÂKIN BİRLİĞİ.....	281
I. HUKUK FELSEFESİNİN TARTIŞMALI BİR SORUNU OLARAK KONUNUN BİRLİĞİ	281
1. Genel Olarak	281
2. Konunun Birliği Hakkında Üç Yaklaşım	282
a) Hukuk İdesi ve Ahlâka Uygunluk Yaklaşımı	282
b) Ahlâka, İnsanlık ve Adalet İlkesine Aykırılık Yaklaşımı.....	282
c) “Minimum Etkinlik”e Sahip Normlar Sistemi Yaklaşımı	282
3. Hukuk ve Ahlâk Birliğinin Teorik Temeli	283
a) Boistel’in Görüşü	283
aa) Ahlâkî Ödev	283
aaa) Adalet Ödevi	284
bbb) Dar Anlamda Ahlâkî Ödev	284
bb) Objektif Hukukun Esası.....	284
cc) Ahlak İlkesi Olarak İnsan Kişiliğinin Dokunulmazlığı (Masuniyet).....	284
b) Renard’m Görüşü	285
aa) “İlerleyici Muhtevalı” Hukuk.....	285
bb) Adalet ve Toplumsal Ahlâk	285
cc) Hukukun Temeli: “Ortak İyi”.....	286

c) Leibniz'in Görüşü.....	286
aa) Ahlâk Anlayışı.....	286
bb) Hukuk Anlayışı.....	287
cc) Hareket Normları Olarak Ahlâk, Hukuk ve Adalet.....	287
d) J. Dabin'in Görüşü.....	288
4) Etik İlkesi Olarak "İyi" Düşüncesi.....	290
a) Sübjektif Değer Olarak "İyi".....	290
b) Objektif Değer Olarak "İyi".....	291
c) İki Değer Düzeni Arasındaki İlişki.....	292
aa) Hukuk ve Ahlâk Arasında Konu ve Muhteva Birliği Olabilir.....	294
bb) Ahlâkın Gerçekleşmesinde Hukukun Önemi Vardır.....	294
cc) Ahlâk, Hukuka Uygun Davranışı Destekleyebilir.....	294
5. İki Değer Düzeniyle Örf ve Adet İlişkisi.....	295
a) İki Değer Düzeniyle Örf ve Adet Arasındaki Birlik Olduğu Görüşü.....	295
aa) Yapı Birliği Bakımından.....	295
bb) Normların Birbirlerini Tamamlaması Bakımından.....	296
cc) İç Niyet Etkeni Bakımından.....	297
dd) Kaynakların Birliği Bakımından.....	298
b) İki Değer Düzeniyle Örf Ayrımı Görüşü.....	298
II. HUKUK VE AHLÂKIN BİRLİĞİ TARTIŞMASINDA VARILAN SONUÇLAR.....	300
1. Hukuk ve Ahlâk Etik Değer Düzenine Aittirler.....	300
2. Hukuk ve Ahlâk Süjeye İlişkindirler.....	300
3. Hukuk ve Ahlâk Özgür İradeye Yöneliktirler.....	301
4. Hukukta Zorlayıcılık, Ahlâkta Vicdanın Buyruğu Söz Konusudur.....	301
5. Meşruluk ve Zorunluluk Bakımından Ahlâk ve Hukuk Birliği Tartışılabilir.....	302
6. Hukuk ve Ahlâk Aynı Değeri İçerirler.....	302
7. Hukuk ve Ahlâkın Uygulanma Birliği Söz Konusu Olabilir.....	303

B. HUKUK VE AHLAK AYRIMI.....	303
I. HUKUK İLE AHLÂKIN AYRIMI ZORUNLULUĞU.....	303
1. Genel Olarak	303
2. Hukuk ve Ahlâk Ayrımının Teorik Temeli	305
a) Paduvalı Marsilio: Pozitif Hukuk Ayrımına Doğru.....	306
b) C. Thomasius: Ahlâk ve Hukuk Ayrımının Sezilişi	307
aa) İç Hareket-Dış Hareket Ayrımı	307
bb) Ahlâk - Hukuk (<i>ve Siyaset</i>) Ayrımı	308
aaa) Yükümlülük Bakımından	309
bbb) Kapsam Bakımından	309
ccc) Eylemin İç ve Dış Ayrımı Bakımından.....	309
ddd) Etik Anlamda “İyi” Bakımından	310
c) I. Kant: Ahlâk ve Hukukun Kesin Ayrımı.....	310
aa) Ahlâk ve Hukuk Ayrımının Ölçüsü Olarak “Ödev” Kavramı.....	310
bb) Hukukun Zorlayıcı!ığı ve Ahlâkın Özgürlüğü Karşılması.....	311
aaa) Özgürlük ve Ahlâk	311
bbb) Özgürlük ve Hukuk	312
ccc) Kazanılmış Hak ve Pozitif Hukuk	312
ddd) Hukuk, Devlet ve Özgürlük.....	312
cc) Kant’ın Ahlâk ve Hukuk Ayrımı Bakımından Değerlendirilmesi	313
aaa) Özgürlüğün Gerçekleştiricisi Olarak Hukuk.....	313
bbb) “Olması Gereken Hukuk” ve Doğal Hukuk İlişkisi	313
ccc) Ahlâkın Otonom, Hukukun Heteronom Oluşu	313
II. AHLAK VE HUKUK AYRIMININ PRATİK GEÇERLİLİĞİ.....	314
1. Genel Olarak	314
2. Ayrım Ölçüleri	314
a) Hukuk Dışa, Ahlâk İçe Yöneliktir	314
b) Hukuka Uygunluk (<i>Legalité</i>), Ahlâka Uygunluk (<i>Moralité</i>) Ayrımı	319
c) Hukukun Heteronom, Ahlâkın Otonom Oluşu Ayrımı	321

aa) Yürürlük Kaynakları Bakımından	321
aaa) Şekli Yürürlük.....	321
bbb) Fiili Yürürlük.....	322
ccc) Kuram Bakımından Yürürlük	323
bb) Sorumluluk Bakımından	326
d) Yaptırım Bakımından Ayrım.....	327
aa) Hukukun İki Taraflı, Ahlâkın Tek Taraflı Oluşu	327
bb) Hukukun Talep Hakkı Vermesi, Ahlâkın Vermemesi	328
cc) Hukukun Zorlayıcı, Ahlâkın Konvansiyonel Oluşu.....	328
e) Diğer Ayrımlar	331
SONUÇ.....	333
KAYNAKÇA.....	337